

<https://doi.org/10.18778/1643-0700.14.09>

Jarosław STULCZEWSKI*

SZADKOWIANIE W POWSTANIU WARSZAWSKIM

Powstanie warszawskie (1 sierpnia – 3 października 1944 r.) było najważniejszym wystąpieniem zbrojnym przeciwko okupującym Warszawę wojskom hitlerowskim III Rzeszy. Zorganizowane przez największą konspiracyjną organizację polskiego podziemia niepodległościowego Armię Krajową (AK) – w ramach akcji „Burza” – było połączone z ujawnieniem się i oficjalną działalnością najwyższych struktur Polskiego Państwa Podziemnego. Dowództwo AK planowało wyzwolenie stolicy przed włączeniem Armii Czerwonej, co miało poprawić pozycję Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej i zahamować proces sowietyzacji ziem polskich.

Po wybuchu powstania Armia Czerwona wstrzymała ofensywę swoich wojsk, odmawiając udzielenia pomocy walczącej Warszawie. Wielka Brytania i USA wprawdzie zgodziły się udzielić wsparcia, ale miało ono ograniczony charakter i nie wpłynęło istotnie na przebieg powstania. Słabo uzbrojone oddziały powstańcze przez 63 dni prowadziły zaciętą walkę z przeważającymi siłami wroga, zakończoną kapitulacją 3 października 1944 r. Straty podziemia niepodległościowego były ogromne: ok. 9,7 tys. zabitych, 7,2 tys. zaginionych, 25 tys. rannych i kontuzjowanych. Poległo lub zaginęło 2718 żołnierzy I Armii Wojska Polskiego. Do niewoli niemieckiej wzięto 17 443 powstańców, w tym 2028 oficerów. Kilka tysięcy powstańców wyszło z Warszawy wraz z ludnością cywilną. W wyniku działań prowadzonych przez oddziały niemieckie zginęło od 150 tys. do 200 tys. ludności cywilnej stolicy. Tragiczne skutki powstania warszawskiego – w szczególności olbrzymie straty ludzkie i materialne – powodują, iż kwestia zasadności decyzji o jego wybuchu pozostaje przedmiotem debat i gorących polemik.

W powstaniu brały udział również osoby urodzone w Szadku i na terenie otaczającej miasto gminy. Dotychczas udało się ustalić nazwiska pięciu osób pochodzących z tego regionu (Janusza Ryszarda Laube, Jerzego Edwina Laube, Stefana Henryka Laube, Anny Stefanii Nawrot z d. Meylert i Bogdana Sztolca) oraz jednej osoby zamieszkującej w Szadku przed wybuchem II wojny światowej (Mieczysława Jędrzeja Mariana Nowaka).

* Jarosław Stulczewski, działacz społeczno-kulturalny oraz ruchu rekonstrukcyjno-historycznego, prezes Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Zduńskiej Woli, 98-220 Zduńska Wola, ul. Złotnickiego 7.

JANUSZ RYSZARD LAUBE

Fot. 1. Janusz Laube, ps. „Zbigniew Oleśnicki”
Źródło: ze zbiorów Stefana Laube

Janusz Ryszard Laube, ps. „Zbigniew Oleśnicki”¹, urodził się 19 lutego 1926 r. w Szadku jako pierwsze dziecko Stefana Romana i Elizy z Wagenknechtów. Ojciec, magister farmacji, 11 czerwca 1923 r. kupił od Stefana Kocznorowskiego aptekę w Szadku przy ul. Warszawskiej 7². Stefan Laube aktywnie włączył się w życie społeczne miasta i przez całe dziesięciolecie czynnie angażował się m.in. w działalność miejscowej straży oraz Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, którego wiceprezesem został w latach 1925–1933³. Był także członkiem zarządu cmentarza ewangelickiego w Szadku oraz zorganizował kółko teatralne⁴. Utrzymywał ścisłe kontakty z naczelnikiem miejscowego Urzędu Pocztowego (Edwardem Stradowskim), burmistrzem, proboszczem, miejscowym lekarzem (dr Robertem Sallingiem). W 1933 r. sprzedał aptekę mgr. farmacji Zenonowi Nowakowi i przeprowadził się z całą rodziną do Warszawy. Początkowo zamieszkał przy ul. Wilanowskiej 18 (Solec-Powisłe), a od 1936 r. przy ul. Żurawiej 4/6 (koło pl. Trzech Krzyży, 2 września 1944 r. dom

¹ *Ewangelicy warszawscy w walce o niepodległość Polski 1939–1945*, t. 1, Oficyna Wydawnicza „Mentor”, Warszawa 2007, s. 330; *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego*, t. 6, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2004, s. 81.

² Szerzej na temat opieki zdrowotnej w Szadku zob. J. Stulczewski, *Lecznictwo w Szadku*, „Biuletyn Szadkowski” 2009, t. 9, s. 167–175.

³ Więcej na temat działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Szadku zob. J. Stulczewski, *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Szadku*, „Biuletyn Szadkowski” 2010, t. 10, s. 189–198.

⁴ E. Szulc, *Cmentarz Ewangelicko-Augsburski w Warszawie*, PIW, Warszawa 1989, s. 315.

został zbombardowany). W Warszawie, do spółki z mgr Antonim Piotrowskim, kupił aptekę na pl. Trzech Krzyży 10 (był jej właścicielem w 75%). Wytwarzano w niej leki, m.in. glicerofosfat, proszki od bólu głowy i nalewki lecznicze (T-ra Convalariae, T-ra Menthae i inne).

W 1938 r. Janusz Laube ukończył Szkołę Powszechną im. M. Reja w Warszawie i podjął naukę w Prywatnym Męskim Gimnazjum i Liceum im. M. Reja Zboru Ewangelicko-Augsburskiego. Maturę uzyskał na tajnych kompletach w maju 1944 r. Od jesieni 1939 r. działał w konspiracji harcerskiej – w Szarych Szeregach pod pseudonimem „Zbigniew” i „Zbigniew Oleśnicki”. W latach 1943–1944 ukończył tajną Podchorążówkę. W powstaniu warszawskim walczył w Batalionie „Sokół”, którego dowódcą został rtm. Władysław Olszowski, ps. „Sokół”. Od 1 sierpnia do 3 października 1944 r. był dowódcą drużyny w plutonie łączności II kompanii szturmowej Batalionu Szturmowego Korpusu Bezpieczeństwa „Sokół” Zgrupowania AK „Sarna” w stopniu st. strzelca. Jego pluton działał w rejonie ulic: Książęca, Nowy Świat, Al. Jerozolimskie, Bracka, Krucza i Nowogrodzka. Brał udział w akcji megafonowej skierowanej do Niemców w warszawskim Banku Gospodarstwa Krajowego, która miała na celu podważenie morale niemieckich żołnierzy i spowodowanie kapitulacji załogi tej placówki. Akcja ta jednak nie zakończyła się powodzeniem. Za bohaterską postawę w powstaniu warszawskim został odznaczony Krzyżem Walecznych (rozkaz nr 4 z 23 września 1944 r.).

Fot. 2. Pluton łączności II kompanii szturmowej Batalionu „Sokół”
podczas powstania warszawskiego
Pierwszy z prawej – st. strzelec Janusz Laube, ps. „Zbigniew”
Źródło: ze zbiorów Stefana Laube

Fot. 3. Patrol linowy plutonu łączności Batalionu „Sokół” reperujący sieć telefoniczną
Od lewej: sierż. Ludwik Pawlicki, ps. „Ludwik”, st. strzelec Janusz Laube,
ps. „Zbigniew”, Barbara Kubicka, ps. „Basia”

Źródło: J. Lissowski, J. Szanser, M. Werner, *Batalion „Sokół” w Powstaniu
Warszawskim*, Oficyna Wydawnicza „Łośgraf”, Warszawa 2003, s. 147

Po upadku powstania, zgodnie z decyzją dowództwa, które dopuściło wyjście żołnierzy z ludnością cywilną, opuścił Warszawę wraz z całą rodziną przez stację kolejową Warszawa Zachodnia. Podczas transportu kolejowego kierowanego do Obozu Przejściowego w Pruszkowie zbiegł razem z młodszym bratem Jerzym w Piastowie. Znalazł schronienie u kolegi ojca, mgr. farmacji Eugeniusza Kasprzyckiego w Pruszkowie. W końcu października 1944 r. pojechał do Częstochowy, gdzie spotkał się z rodzicami i najmłodszym bratem Stefanem, którzy przebywali u mgr. farmacji Kazimierza Białkowskiego. Po wyzwoleniu Częstochowy przez Armię Czerwoną pod koniec stycznia 1945 r. wrócił do Warszawy. Tam razem z rodziną zajął się odbudową zniszczonej apteki na pl. Trzech Krzyży. W latach 1945–1951 studiował w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie

i Politechnice Śląskiej w Gliwicach. Ostatecznie studia ukończył na Wydziale Łączności Politechniki Warszawskiej, uzyskując tytuł magistra nauk technicznych. W czasie studiów zajmował się sportem motocyklowym, narciarstwem i żeglarstwem, którym interesował się już od 1942 r. (w 1948 r. uzyskał patent jachtowego sternika morskiego). W latach 1950–1951 pracował w warszawskiej Wyższej Szkole Inżynierskiej im. H. Wawelberga i S. Rotwalda na stanowisku asystenta. Od 1952 r. był zatrudniony w biurze konstrukcyjnym Stoczni Szczecińskiej. Żonaty z Danutą Modrzejewską. W latach 1953–1955 pracował w Morskiej Obsłudze Radiowej Statków MORS w Gdyni, a następnie w Instytucie Łączności w Warszawie.

W sierpniu 1956 r. przedostał się nielegalnie do Szwecji, gdzie pracował w firmie Elektrofon A.B. w Sztokholmie. Od 1958 r. przebywał w Stanach Zjednoczonych w Chicago, gdzie pracował w firmie elektronicznej, a w 1959 r. przeprowadził się do Kalifornii, gdzie stworzył własną firmę. Opracował szereg patentów w dziedzinie elektronicznej. W latach 1965–1968 budował jacht – trimaran „Stella II”, którym wypłynął (w 1970 r.) w samotny rejs przez Ocean Spokojny. W 1971 r. osiadł w Australii w Sydney, gdzie prowadził własną firmę. Zamienił jacht „Stella II” na jacht „Gwen a Doux”, którym żeglował po wodach Pacyfiku. Zginął tragicznie 18 listopada 1985 r. w czasie jednego z rejsów – podczas sztormu fala zmyła go z pokładu. Jego symboliczny grób znajduje się na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie (aleja 10, nr grobu 16).

Odnaczone: Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej, Medalem za Warszawę 1939–1945⁵.

JERZY EDWIN LAUBE

Jerzy Edwin Laube, ps. „Zerwikaptur”, „Jerzy”, „Jurek”⁶, urodził się 4 kwietnia 1928 r. w Szadku. Był drugim synem Stefana Romana i Elizy z Wagenknechtów, bratem Janusza Ryszarda. Od 1938 r. należał do harcerstwa. Naukę rozpoczął w warszawskiej Szkole Powszechnej im. M. Reja, którą ukończył w 1940 r. Naukę kontynuował na tajnych kompletach prowadzonych przez pedagogów Prywatnego Męskiego Gimnazjum i Liceum im. M. Reja Zboru Ewangelicko-Augsburskiego w Warszawie.

Od kwietnia 1942 r. był w konspiracji Szarych Szeregów 8 Warszawskiej Drużynie Harcerzy im. K. Pułaskiego. Przeszedł przeszkolenie wojskowe. Uczestniczył w akcjach małego sabotażu. „Wsypa” na przełomie kwietnia i maja 1943 r. spowodowała zawieszenie jego działalności w konspiracji. Od 1942 r. zainteresował

⁵ Życiorys Janusza Laube, spisany przez brata Stefana. W posiadaniu autora.

⁶ *Wielka Ilustrowana Encyklopedia...*, s. 81.

się żeglarstwem, podobnie jak jego starszy brat. 1 sierpnia 1944 r. nie dotarł do swojej drużyny i wstąpił do Batalionu Szturmowego Korpusu Bezpieczeństwa „Sokół” Zgrupowania AK „Sarna” w stopniu strzelca. 2 września 1944 r. po rozmowie z rtm. Władysławem Olszowskim, ps. „Sokół” (dowódca batalionu), złożył przysięgę na podwórzu domu przy ul. Nowogrodzkiej 315⁷. Został skierowany do I plutonu I kompanii szturmowej, dowodzonej przez ppor. Stanisława Ciesielskiego, ps. „Robakowski”. Tam spotkał starszego kolegę żeglarza – Antoniego Godlewskiego, ps. „Antek Rozpylacz”⁸. Walczył do końca powstania w rejonie ul. Brackiej, Al. Jerozolimskich, gmachu BGK, ul. Nowy Świat, pl. Trzech Krzyży (Obwód I Śródmieście Południowe AK)⁹. Po kapitulacji, w październiku 1944 r., w czasie transportu do Obozu Przejściowego w Pruszkowie wyskoczył z pociągu i uciekł wraz ze starszym bratem Januszem. Ukrywał się w Pruszkowie u kolegi ojca, mgr. farmacji Eugeniusza Kasprzyckiego. W końcu października 1944 r. pojechał do Częstochowy, gdzie spotkał się z rodzicami. W końcu stycznia 1945 r. powrócił do Warszawy i w maju 1945 r. rozpoczął naukę w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. S. Batorego, gdzie uzyskał maturę w 1946 r. W tym samym roku, jako reprezentant szkoły „Batorego”, zdobył mistrzostwo Warszawy w pływaniu stylem dowolnym na dystansie 100 metrów. Był znakomitym pływakiem, żeglarzem i narciarzem.

W latach 1947–1952 studiował na Wydziale Farmaceutycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Żonaty z Izą Potocką, również farmaceutką, którą poślubił w 1951 r. Po studiach podjął pracę w Tarchomińskich Zakładach Farmaceutycznych, gdzie pracował na różnych stanowiskach. W 1970 r. został kierownikiem laboratorium naukowo-badawczego. Był autorem wielu nowatorskich pomysłów, za co otrzymał szereg nagród (m.in. nagrodę Ministra Przemysłu Chemicznego) i odznaczeń resortowych. Od 1989 r. pełnił funkcję wiceprezesa Stowarzyszenia Byłych Właścicieli Aptek „Aptekarze”. W 1994 r. przeszedł na emeryturę. Brał czynny udział w Radzie Parafialnej Ewangelicko-Augsburskiego Kościoła Wniebowstąpienia Pańskiego w Warszawie.

⁷ J. Lissowski, J. Szanser, M. Werner, *Batalion „Sokół” w Powstaniu Warszawskim*, Oficyna Wydawnicza „Łośgraf”, Warszawa 2003, s. 172.

⁸ Antoni Szczęsny Godlewski, ps. „Antek Rozpylacz” (1923–1944) – żołnierz powstania warszawskiego w I kompanii szturmowej Batalionu „Sokół”. Poległ w ósmym dniu powstania (8 sierpnia 1944 r.). Po śmierci stał się symbolem bohaterstwa młodzieży powstańczej. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari. Według relacji Stefana Laube, ps. „Adam” (Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego), z 30 kwietnia 2006 r. dowiadujemy się, że: *Antek był narwany, odważny, wesoly, pogodny, roześmiany, kontaktowy i lgnęły do niego i dziewczyny i koledzy. Był żywiołowy chłopak i przez tę swoją żywiołowość tak szybko zginął właśnie w ataku na „Cristal” w Alejach Jerozolimskich.*

⁹ *Ewangelicy warszawscy...*, s. 331.

Fot. 4. Jerzy Laube, ps. „Zerwikaptur”, „Jerzy”, „Jurek”
Źródło: ze zbiorów Stefana Laube

Za udział w powstaniu warszawskim został awansowany do stopnia podpułkownika rezerwy Wojska Polskiego. Zmarł 25 kwietnia 2005 r. w Warszawie. Pochowano go na warszawskim Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim (aleja 10, grób nr 16). Odznaczony: Warszawskim Krzyżem Powstańcym, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Partyzanckim, Medalem za Warszawę 1939–1945, Odznaką „Akcja Burza”, Srebrnym Krzyżem Zasługi¹⁰.

STEFAN HENRYK LAUBE

Stefan Henryk Laube, ps. „Adam”, „Stefan”¹¹, urodził się 3 maja 1930 r. w Szadku jako trzeci syn Stefana Romana i Elizy z Wagenknechtów. W latach 1936–1942 uczęszczał do Szkoły Powszechnej im. M. Reja w Warszawie, a następnie na tajne komplety w prywatnym gimnazjum im. M. Reja. Od początku 1943 r. był w Szarych Szeregach Warszawskiej Drużyny Harcerskiej „Giganci”. Przyrzeczenie złożył przed drużynowym hm. Kazimierzem Janowskim, ps. „Mirosław”. Brał udział w kolportażu prasy i małym sabotażu. Od 4 września 1944 r. w I plutonie I kompanii Batalionu Szturmowego Korpusu Bezpieczeństwa „Sokół” II Rejonu „Litwin” (następnie odcinek „Sarna”) I Obwodu „Radwan” Śródmieście Południowe AK. W batalionie pełnił funkcję łącznika – gońca. Po upadku powstania trafił do Obozu Przejściowego dla ludności cywilnej w Pruszkowie. W Częstochowie zbiegł wraz

¹⁰ Życiorys Jerzego Laube...

¹¹ *Wielka Ilustrowana Encyklopedia...*, s. 81.

z rodzicami z transportu kolejowego kierowanego do Niemiec i ukrył się u mgr. farmacji Kazimierza Białkowskiego (kolegi ojca). Na początku lutego 1945 r. wrócił do Warszawy i kontynuował przerwana naukę. Uczęszczał do Państwowego Gimnazjum i Liceum im. S. Batorego, gdzie w 1948 r. uzyskał maturę. W tym samym roku otrzymał patent jachtowego sternika morskiego. Następnie studiował farmację na Akademii Medycznej w Warszawie, gdzie w 1952 r. uzyskał tytuł magistra farmacji. Po studiach otrzymał nakaz pracy w Aptece Społecznej nr 165 w Sulejówku. W 1956 r. ożenił się z lekarzem medycyny Barbarą Dyszy. Od 1955 r. pracował w Laboratorium Naukowo-Badawczym „Herbapol” w Warszawie, a od 1959 r. w Laboratorium Naukowo-Badawczym Farmaceutycznej Spółdzielni Pracy „Unia” w Warszawie. W latach 1955–1959 opracował kilka leków roślinnych, m.in. Raphacholin. Specjalizował się w farmacji aptecznej I° i II°, uzyskał także specjalizację z zakresu organizacji służby zdrowia I°. W latach 1963–1991 odbywał służbę wojskową w Wojskowym Instytucie Medycyny Lotniczej w Warszawie, gdzie pełnił funkcję kierownika apteki szpitalnej. W 1978 r. brał udział w misji pokojowej ONZ-UNEF na Bliskim Wschodzie w Egipcie. Pracował w Polskiej Wojskowej Jednostce Specjalnej jako kierownik apteki szpitalnej i szef zaopatrzenia medycznego. Szpital zabezpieczał pod względem medycznym wszystkie wojska działające w UNEF (Doraźne Siły Narodów Zjednoczonych) na Bliskim Wschodzie. Służbę wojskową zakończył w stopniu pułkownika w stanie spoczynku.

Fot. 5. Stefan Laube, ps. „Adam”, „Stefan”
Źródło: ze zbiorów Stefana Laube

27 września 1980 r. zmarła żona Stefana Laube. W 1983 r. ożenił się po raz drugi z Alicją Kordasz. Od 1991 r. pełnił funkcję kierownika hurtowni farmaceutycznej „Herbapol Trading” w Warszawie, a w 2002 r. przeszedł na emeryturę. Był

członkiem PCK, PTTK, Polskiego Związku Żeglarskiego. Uprawiał narciarstwo, żeglarstwo śródlądowe i morskie. Bezpartyjny. Od 1998 r. członek Światowego Związku Żołnierzy AK, a od 2006 r. prezes Środowiska Organizacji Wojskowej Korpusu Bezpieczeństwa AK Okręg Warszawa Światowego Związku Żołnierzy AK. Obecnie mieszka w Warszawie.

Fot. 6. Szadek. Rodzina Laube, wrzesień 1930 r.
Od lewej: Helena Hemplówna (kuzynka Elizy Laube), dr Robert Salling, Eliza Laube
z synem Stefanem, Jerzy Laube (od góry), Janusz Laube, Stefan Laube
Źródło: ze zbiorów Stefana Laube

Odnaczone: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Złotym Medalem „Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny”, Srebrnym Medalem „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, Odznaką Honorową PCK, Odznaką „Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia”, Medalem ONZ „W Służbie Pokoju”, Odznaką „Akcja Burza”, Krzyżem Weterana Walki o Wolność i Niepodległość Ojczyzny¹².

¹² Zob. *Wywiad Jarosława Stulczewskiego ze Stefanem Laube (pseudonim „Adam”)* – uczestnikiem powstania warszawskiego, świadkiem zamachu na Franza Kutscherę, „Biuletyn Szadkowski” 2012, t. 12, s. 227–234.

ANNA STEFANIA MEYLERT, Z MEŻA NAWROT

Fot. 7. Anna Meylert, ps. „Adamowska”, „Ewa”, 1944 r.
Źródło: ze zbiorów Anny Nawrot

Anna Stefania Meylert, z męża Nawrot, ps. „Adamowska”, „Ewa”¹³, urodzona 27 lutego 1928 r. w Woli Łobudzkiej, druga córka Ludwika Jana i Stanisławy z Sawickich. Ojciec był inżynierem ichtiologii i pracował w majątkach ziemskich oraz gospodarstwach rybackich. W Woli Łobudzkiej został zatrudniony na krótko w miejscowym 374-hektarowym majątku Ksawerego Niemyskiego¹⁴. Wkrótce po narodzinach Anny rodzina wyprowadziła się do wsi Choszczówka Rudzka (pow. Mińsk Mazowiecki). Chrzest święty Anna otrzymała w pobliskiej parafii pod wezwaniem św. apostołów Piotra i Pawła w Dębie Wielkie. Kolejnym miejscem zatrudnienia ojca był majątek Michała Radziwiłła w Nagłowicach, a rodzina przeniósła się do Oksa (pow. Jędrzejów). W 1934 r. następnym miejscem pobytu rodziny Meylert była Dąbrowa na Polesiu, gdzie ojciec otrzymał pracę w majątku Mankiewiczów. Po jego śmierci w 1937 r. Anna wraz ze starszą siostrą Krystyną i matką przeniósła się do Rembertowa koło Warszawy, gdzie zamieszkała przy ul. Żeligowskiego 6. W 1939 r. ukończyła piątką klasę Szkoły Powszechnej nr 2 w Rembertowie. Wcześniej uczyła się prywatnie w domu. Przed wybuchem wojny wstąpiła do harcerstwa.

¹³ *Wielka Ilustrowana Encyklopedia...*, s. 182. W encyklopedii została podana błędna data urodzenia.

¹⁴ D. Zaroszyć, *Wykaz właścicieli ziemskich dawnego województwa łódzkiego*, Wydawnictwo Blitz-Print, Warszawa 1991, s. 35.

W kwietniu 1942 r. wstąpiła do konspiracyjnych Szarych Szeregów, do których została zwerbowana przez Mariana Łączyńskiego, ps. „Orlik”. Od kwietnia 1942 r. pod ps. „Adamowska” była drużynową Żeńskiej Drużyny Harcerskiej „Wrony” w Rembertowie przy 2 Harcerskiej Baterii Artylerii Przeciwlotniczej „Żbik”. Do czerwca 1944 r. pełniła funkcję zastępowej zastępu „Wilgi”, a następnie zastępu „Kuropatwy”¹⁵. Działała pod opieką Piotra Osińskiego, ps. „Kaczanowski”. Od 1943 r. była członkiem Wojskowej Służby Kobiet III Rejonu „Dęby” (Rembertów) VII Obwodu „Obroża” (powiat warszawski), gdzie przeszła przeszkolenie do służby sanitarnej i alarmowej wspólnie z Alicją Paciorkowską, ps. „Bogacka”. W okresie okupacji hitlerowskiej uczęszczała z Alicją Paciorkowską i Barbarą Łączyńską, ps. „Elgert”, na tajne komplety (m.in. do Sosnowskiego, Kucharskiego i Stanisława Ciąčki).

Przeżyła kilka szczególnie niebezpiecznych chwil. Dzięki pomocy żołnierza niemieckiego pochodzenia czeskiego wraz z inną koleżanką zdołała uniknąć łapanki, którą zorganizowali hitlerowcy. Kilkakrotnie w czasie szmuglowania żywności na warszawskim Dworcu Wschodnim uniknęła kontroli władz niemieckich. Zagrożona aresztowaniem ukrywała się w Rembertowie u rodziny volksdeutscheów¹⁶.

Poprzez Zofię Paciorkowską, ps. „Tadeusz”, otrzymała rozkaz współorganizowania powstającego wówczas szpitala zakaźnego w Rembertowie, w dawnym budynku szkolnym przy ul. Zwycięstwa 9. Po wybuchu powstania warszawskiego była sanitariuszką w tymże szpitalu (sanitariat III Rejonu „Dęby” – Rembertów VII Obwodu „Obroża” Warszawskiego Okręgu AK). W ósmym dniu trwania powstania została mianowana starszym strzelcem. W szpitalu oprócz chorych na czerwonkę i tyfus ukrywali się żołnierze AK, m.in. z Kedywu, a także radzieccy spadochroniarze.

Uczestniczyła w ratowaniu składu broni AK z płonącej piekarni Goca oraz w jej transporcie w nowe miejsce. Brała udział w przerzucie broni (głównie amunicji i granatów R-42 Sidolówek) do powstania warszawskiego z rembertowskich magazynów przez Wisłę na Saską Kępę¹⁷.

Służbę w szpitalu pełniła do 12 września 1944 r., kiedy to wkroczyły wojska Armii Czerwonej. Na rozkaz mjr. dr. Franciszka Michała Amałowicza, ps. „Tatar” (dowódcy III Rejonu Rembertów), ujawniła się wraz z innymi żołnierzami. Natychmiast znalazła się w transporcie wojsk radzieckich do Lublina, gdzie tworzone jednostki zapasowe 1 Armii Wojska Polskiego. Jednak w wyniku pracy w szpitalu zakaziła się czerwonką. Dzięki interwencji mjr. dr. Amarowicza

¹⁵ *Żbik. Harcerski Oddział Wojskowy 2 Harcerska Bateria Artylerii Przeciwlotniczej*, red. R. Czałbowski, R. Stolarski, Wydawnictwo Adiutor, Warszawa 1994, s. 138–139.

¹⁶ „Harcerstwo w Rembertowie: obecnie dzielnica Warszawy. Historia harcerek z drużyny »Wron«, ze »Żbika«. Życiorys drużynowej »Adamowskiej«” [Anna Nawrot z d. Meylert], oprac. T. Nawrot, maszynopis, Warszawa 2010, s. 2–3. W posiadaniu autora, dzięki uprzejmości Jana Wawaszczyka.

¹⁷ Tamże, s. 4–5.

powróciła w końcu września 1944 r. do Rembertowa, gdzie podjęła leczenie trwające do zakończenia okupacji hitlerowskiej.

W czerwcu 1945 r. uzyskała „małą maturę” w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. T. Kościuszki w Rembertowie. W czasie nauki była drużynową Żeńskiej Drużyny Harcerskiej „Dęby”. Następnie przeniosła się do Zabrza, gdzie od września 1945 r. uczęszczała do Śląskiej Szkoły Pielęgniarskiej PCK (razem z Alicją Paciorkowską, ps. „Bogacka”). Maturę zdała na kursach wieczorowych w Zabrzu w listopadzie 1948 r. Po maturze dostała nakaz pracy w Dziecięcym Szpitalu Klinicznym we Wrocławiu. W tym samym roku wyszła za mąż za powstańca warszawskiego Tadeusza Nawrota (22 grudnia 1948 r.). Kolejnym miejscem pracy Anny Nawrot był Państwowy Szpital Kliniczny nr 3 przy ul. Poniatowskiego oraz żłobek, w którym pełniła funkcję pielęgniarki. W 1951 r. powróciła z mężem i dwójką dzieci do Warszawy. Ostatecznie wraz z rodziną zamieszkała u swojej matki w Rembertowie, ponieważ nie otrzymała meldunku mieszkaniowego w Warszawie (ze względu na negatywną poufną opinię o jej mężu – „wrogo ustosunkowany do obecnego ustroju”). W trudnych warunkach materialnych ukończyła kurs kierowników Laboratoriów Połowych (1966), a dwa lata później wieczorowo warszawską Zasadniczą Szkołę Budowlaną nr 2. Umożliwiło to jej ukrycie przymusu pracy w służbie zdrowia i polepszenie warunków życiowych. Następnie podjęła pracę na stanowisku technika w Ośrodku Badań i Doświadczeń Budownictwa Ogólnego. Po reorganizacji Ośrodka aż do emerytury w 1989 r. pracowała w Miastoprojekcie Warszawa, także na stanowisku technika budowlanego. Bezpartyjna. Była członkiem PCK, ZHP i ZBoWiD (od 1976 r.). Od 1992 r. należy do Światowego Związku Żołnierzy AK. W 2001 r. została awansowana do stopnia podporucznika rezerwy. Mieszka w Warszawie.

Odnaczona przez Rząd w Londynie: Medalem Wojska (1948) i Krzyżem Armii Krajowej (1988). A ponadto: Warszawskim Krzyżem Powstańczym (1985), Medalem „Za Długoletnie Pożycie Małżeńskie” (1998), Odznaką Pamiątkową „Żbik” (1992)¹⁸, Odznaką „Akcja Burza”.

MIECZYŚLAW JĘDRZEJ MARIAN NOWAK

Mieczysław Jędrzej Marian Nowak, ps. „Szeluta”¹⁹ (?), urodzony 12 maja 1926 r. w Warszawie, syn Zenona i Marii z Astów. Ochrzczony 5 maja 1927 r. (rodzice chrzestni to: Marian Ast, Lucyna Paderewska, Witold Nowak i Józefa

¹⁸ Relacja Anny Meylert, z męża Nawrot (z 31 marca 2014 r.) oraz relacja o udziale w Wojskowej Służbie Kobiet w okresie okupacji niemieckiej w latach 1942–1944, maszynopis w posiadaniu autora.

¹⁹ *Wielka Ilustrowana Encyklopedia...*, s. 247.

Ast)²⁰. Ojciec Mieczysława był z zawodu magistrem farmacji i współwłaścicielem jednej z aptek na terenie Warszawy. W 1933 r. rodzina przeprowadziła się do Szadku, gdzie ojciec kupił aptekę od Stefana Laube przy ul. Warszawskiej 7. W Szadku prawdopodobnie Mieczysław Nowak uczęszczał do miejscowej szkoły powszechnej. Trudno dziś ustalić, jak i kiedy znalazł się w Warszawie²¹. Brał udział w powstaniu warszawskim prawdopodobnie w stopniu st. strzelca w walczach w Śródmieściu Południowym, w składzie I kompani Batalionu Szturmowego Korpusu Bezpieczeństwa „Sokół”²². Aresztowany po powstaniu został wywieziony do obozu koncentracyjnego Gross-Rosen. Z obozu nie powrócił i uznany został za zmarłego²³.

BOGDAN SZTOLC

Bogdan Sztolc, ps. „Wilk”²⁴, urodzony 17 lipca 1921 r. w Prusinowicach, syn Leona Karola i Marii Wiktorii z Jaroszewskich. Rodzice byli nauczycielami cztero-klasowej Szkoły Powszechnej w Prusinowicach. W 1919 r. dzięki staraniom matki Bogdana zakupiono dla szkoły sztandar²⁵. Bogdan chrzest święty otrzymał 19 września 1921 r. w kościele parafialnym św. Jakuba Apostoła w Szadku (rodzicami chrzestnymi byli Adam Kraszkiewicz i Alina Jaroszevska)²⁶.

W czasie okupacji hitlerowskiej przebywał w Warszawie i działał w konspiracji Narodowych Sił Zbrojnych (Okręg I A Warszawa-Miasto). Mieszkał przy ul. Wilczej 24 wraz z żoną Krystyną Wachman. Jesienią 1943 r. przyjęty do Podchorążówki NSZ, której komendantem był mjr Stanisław Kobordo, ps. „Cezary”, a dowódcą chorąży „Orlik”. Po ukończeniu kursu szkoleniowego awansowano go do stopnia kaprała podchorążego i został przydzielony do plutonu osłonowego (ppor. Józefa Marii Cieślińskiego, ps. „Mścisław”) dowódcy Okręgu Warszawa NSZ mjr. Kozłowskiego, ps. „Mikołaj”. W okresie od lutego do lipca 1944 r. uczestniczył w akcjach rozbrajania Niemców na ulicach Warszawy pod

²⁰ Pismo USC m. st. Warszawy Wydziału Archiwum z 4 marca 2014 r. (sygn. USC-WA. 5362.3.1628.2014.ASk.). W posiadaniu autora.

²¹ Mieczysław Nowak miał tylko jednego brata Andrzeja (ur. 1939 r.), który zmarł jako kawaler w Szadku. Został on pochowany wraz z rodzicami przy głównej alei cmentarza św. Wawrzyńca w Szadku. Grobem opiekują się społecznie mieszkańcy Szadku.

²² J. Lissowski, J. Szanser, M. Werner, *Batalion „Sokół”...*, s. 188.

²³ S. Abramowski, *Mieszkańcy województwa sieradzkiego w KL Gross-Rosen*, „Biuletyn Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi Instytutu Pamięci Narodowej” 1994, t. 3, s. 103.

²⁴ *Wielka Ilustrowana Encyklopedia ...*s. 543.

²⁵ M. Gałczyńska, H. Rudecka, *Szkoła Podstawowa w Prusinowicach im. Jana Pawła II. Ocalić od zapomnienia*, Prusinowice 1995, s. 8.

²⁶ USC w Szadku, Akta urodzonych 1921, nr aktu 215.

dowództwem plut. pchor. Jerzego Rutkowskiego, ps. „Sęk”. Od 27 lipca 1944 r. uczestniczył w zebraniu żołnierzy w kwaterze plutonu, która mieściła się w mieszkaniu oficyny domu przy ul. Siennej 74. 30 lipca otrzymał od dowódcy plutonu rozkaz rozejścia się. 1 sierpnia 1944 r. pluton znalazł się w Zgrupowaniu „Chrobry II”. Bogdan Sztolc nie zdołał dotrzeć na miejsce koncentracji plutonu na rogu ul. Śliskiej i Żelaznej. Przyłączył się do oddziału Batalionu „Kiliński”, brał udział w zdobyciu Poczty Głównej na pl. Napoleona. 2 sierpnia dołączył do swojego macierzystego plutonu. 4 sierpnia pluton znalazł się na Woli, skąd przeniósł się do Śródmieścia Północnego. 6 lub 7 sierpnia pluton dotarł do Domu Kolejowego, tzw. Kolejówki”, na rogu ul. Żelaznej i Chmielnej²⁷. 11 sierpnia nastąpiła reorganizacja Zgrupowania „Chrobry II”. Wyodrębniono dwa bataliony – Bogdan Sztolc został przydzielony do II plutonu batalionu „Lecha Żelaznego” I kompanii „Warszawianka” (I Obwód „Radwan” AK).

Fot. 8. Bogdan Sztolc, ps. „Wilk”
Źródło: fot. K. Łapczyński, kwiecień 2014 r.

Bogdan Sztolc wraz ze swoim plutonem brał udział w obronie Domu Kolejowego, na barykadach na rogu ul. Wroniej i Łuckiej, gdzie wraz z innymi żołnierzami plutonu zniszczył niemiecką tankietkę, która utknęła w rowie wykopanym przed barykadą. Po upadku powstania warszawskiego, 5 października 1944 r. został wzięty do niewoli niemieckiej na ul. Wolskiej i zdał broń na pl. Kercelego. Następnie razem z pozostałymi członkami plutonu został tymczasowo osadzony w Fabryce Kabli w Ożarowie, skąd już następnego dnia Niemcy wywieźli

²⁷ J. Rutkowski, *Kompania „Warszawianka” Narodowych Sił Zbrojnych w Powstaniu Warszawskim*, Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, Zarząd Główny, Warszawa 1996, s. 58–73.

więźniów wagonami towarowymi do Stalagu VIII B w Łambinowicach koło Opola (344 Lamsdorf). Bogdan Sztolc próbował zbiec z Łambinowic, jednak w czasie ewakuacji obozu jenieckiego w styczniu 1945 r. dostał się w ręce Gestapo wraz z czterema kolegami z II plutonu I kompani „Warszawianka”²⁸. 5 lutego 1945 r. został skierowany przez placówkę SD Kattowitz, Adst. Oppeln do obozu koncentracyjnego Buchenwald. Tam został zarejestrowany jako więzień polityczny Polak (Polit. Pole) z numerem 28791²⁹. Zwolniony z obozu w kwietniu 1945 r. Po wojnie zamieszkał w Gliwicach, gdzie zmarł 24 grudnia 1991 r. Pochowany został na Centralnym Cmentarzu Komunalnym przy ul. Kozielskiej w Gliwicach (sektor D5, nr rzędu 3, nr grobu 1).

Należy oddać głęboki hołd wszystkim, którzy walczyli o niepodległość Polski, zarówno z okupantem hitlerowskim, jak i późniejszym oprawcą komunistycznym. Obecnie, gdy mija już 70 lat od tych tragicznych wydarzeń, a żyjący jeszcze nieliczni uczestnicy powstania warszawskiego są w podeszłym wieku – powyżej osiemdziesiątego roku życia – należy uczynić wszystko, aby uchronić od „stracenia” informacje, które nie zostały do tej pory zebrane i opracowane.

Autor pragnie serdecznie podziękować wszystkim, dzięki którym mógł powstać niniejszy artykuł.

Bibliografia

Źródła

„Harcerstwo w Rembertowie: obecnie dzielnica Warszawy. Historia harcerek z drużyny »Wron«, ze »Żbika«. Życiorys drużynowej »Adamowskiej«” [Anna Nawrot z d. Meylert], oprac. T. Nawrot, maszynopis, Warszawa 2010.

Relacja Stefana Lube (z 28.03.2014).

Relacja Anny Meylert, z męża Nawrot (z 31.03.2014).

Relacja o udziale Anny Myelert, z męża Nawrot w Wojskowej Służbie Kobiet w okresie okupacji niemieckiej w latach 1942–1944, maszynopis.

Urząd Stanu Cywilnego w Szadku, Akta urodzonych 1921, nr aktu 215.
www.1944.pl

Życiorysy: Janusza Laube, Jerzego Laube, Stefana Laube, maszynopisy.

²⁸ Byli to: Wiesław Czyżyński, ps. „Tygrys”, Tadeusz Ochocki, ps. „Ćwierćfebel”, Andrzej Osuchowski, ps. „Zuchwały”, Emil Czerkowski, ps. „Śmiały”. Zob. J. Rutkowski, *Kompania „Warszawianka”*..., s. 55.

²⁹ Pismo Archiwum PMAB – Auschwitz Museum Archives z 19 maja 2014 r. (sygn. L.dz.I-Arch-BBW/560-562/13). W posiadaniu autora.

Opracowania

- Abramowski S., *Mieszkańcy województwa sieradzkiego w KL Gross-Rosen*, „Biuletyn Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi Instytutu Pamięci Narodowej” 1994, t. 3, s. 84–110.
- Ewangelicy warszawscy w walce o niepodległość Polski 1939–1945*, t. 1, Oficyna Wydawnicza „Mentor”, Warszawa 2007.
- Gałczyńska M., Rudecka H., *Szkoła Podstawowa w Prusinowicach im. Jana Pawła II. Ocalić od zapomnienia*, Prusinowice 1995.
- Lissowski J., Szanser J., Werner M., *Batalion „Sokół” w Powstaniu Warszawskim*, Oficyna Wydawnicza „Łośgraf”, Warszawa 2003.
- Rutkowski J., *Kompania „Warszawianka” Narodowych Sił Zbrojnych w Powstaniu Warszawskim*, Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych, Zarząd Główny, Warszawa 1996.
- Stulczewski J., *Lecznictwo w Szadku*, „Biuletyn Szadkowski” 2009, t. 9, s. 167–175.
- Stulczewski J., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Szadku*, „Biuletyn Szadkowski” 2010, t. 10, s. 189–198.
- Szulc E., *Cmentarz Ewangelicko-Augsburski w Warszawie*, PIW, Warszawa 1989.
- Urbanek B., *Pielęgniarki i sanitariuszki w Powstaniu Warszawskim w 1944 r.*, PWN, Warszawa 1988.
- Wawaszczuk J., „*Myśmy byli Armią...*”, czyli *Żbika ciąg dalszy*, Warszawa 2011.
- Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powstania Warszawskiego*, t. 6, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 2004.
- Zarozyc D., *Wykaz właścicieli ziemskich dawnego województwa łódzkiego*, Wydawnictwo Blitz-Print, Warszawa 1991.
- Żbik. Harcerski Oddział Wojskowy 2 Harcerska Bateria Artylerii Przeciwlotniczej*, red. R. Czałbowski, R. Stolarski, Wydawnictwo Adiutor, Warszawa 1994.

SZADEK RESIDENTS IN THE WARSAW UPRISING

Summary

The Warsaw Uprising was a major World War II operation organised by the Polish resistance Home Army. It was planned for 1st September 1944. The start of the uprising in Warsaw spurred social resistance against the Nazi occupiers – people from various backgrounds joined the fighting. Among them were people born in Szadek and in the surrounding commune. The names identified so far include Janusz Laube, Jerzy Laube, Stefan Laube, Anna Meylert, by marriage Nawrot, Bogdan Sztolc, and Mieczysław Nowak, who lived in Szadek in the interwar period. They all survived the dramatic time of occupation in the capital, except for Mieczysław Nowak, killed by KL Gross-Rosen. They fought in the ranks of the battalion “Sokół”, Group “Chrobry II” and Group “Żbik”, having earlier participated in conspiratorial activity of Szare Szeregi (wartime Polish Scouting Association) and NSZ.

Key words: Szadek, Warsaw Uprising, Home Army.